

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи з курсу

«УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»

(для студентів 5 курсу заочної форми навчання за напрямом
6.030509 «Облік і аудит», слухачів другої вищої освіти
спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»)

Харків ХНАМГ 2008

Методичні вказівки до самостійної роботи з курсу «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК» (для студентів 5 курсу заочної форми навчання за напрямом 6.030509 «Облік і аудит», слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.050106 «Облік і аудит») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: В. Ф. Петрова, О. А. Андренко – Х.: ХНАМГ, 2008 – 72 с.

Укладачі: В. Ф. Петрова,
О. А. Андренко

Рецензент: д.е.н., проф. А. Є. Ачкасов

Рекомендовано кафедрою економіки управління будівництвом і міським господарством факультету післядипломної освіти і заочного навчання, протокол № 1 від 28 серпня 2007 р.

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕДМОВА	4
1. МЕТА і ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»	5
2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ	6
3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	8
4. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ.....	46
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ПЕРЕДМОВА

Приймання оптимальних оперативних рішень і розробка правильної довгострокової стратегії можливі тільки на основі своєчасної, повної, точної і достовірної інформації про результати й перспективи діяльності підприємства

Формування і надання таких даних є головним завданням управлінського обліку.

Управлінський облік має суттєві, притаманні лише йому ознаки, методи, прийоми, способи й принципи ведення. Він виступає як особлива галузь економічних знань.

Кожен, хто вивчає цю дисципліну, повинен вміти представити управлінський облік як механізм управління підприємницькою діяльністю суб'єкта господарювання, що орієнтується на отримання прибутку; мати поняття про відмінності й спільні риси фінансового і управлінського обліків; дати обґрунтування на прикладі конкретного підприємства суті й необхідності управлінського обліку. Система управлінського обліку, яку можна адаптувати до умов конкретного підприємства, повинна бути вибрана й розроблена, виходячи з мети й можливостей управління. Слід вміти аргументувати обов'язковість виконання функцій управлінським обліком і використання його принципів при побудові системи внутрішнього обліку і контролю.

Особливу увагу при вивченні цієї дисципліни слід приділяти специфічним принципам: використанню єдиних планово-облікових одиниць виміру в плануванні й обліку виробництва; оцінці результатів діяльності структурних підрозділів; комплексності використання інформації; періодичності, що відображає виробничий і комерційний цикли підприємства; бюджетному (кошторисному) й нормативному контролю за витратами.

1. МЕТА і ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК»

Метою викладання дисципліни є вивчення та засвоєння знань з теорії і практики методики управлінського обліку, класифікації і методів калькулювання витрат, аналізу взаємозв'язку „витрати-обсяг-прибуток”, їх удосконалення з урахуванням національного й зарубіжного досвіду.

Завданнями дисципліни є: вивчення принципів і методів управлінського обліку, його місце і роль в управлінні діяльності підприємства; набуття вмінь застосовувати відповідні методи й прийоми у процесі обліку витрат і калькулювання з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен вміти: організувати облік і провести аналіз витрат за місцями виникнення і об'єктами калькулювання, центрами відповідальності, застосовувати на практиці позаказний, попередільний та нормативний методи калькулювання витрат, використовувати дані обліку для аналізу і складання внутрішньої звітності, складати й аналізувати бюджети.

Основними формами вивчення дисципліни є лекції, практичні заняття і самостійна робота. Для глибшого засвоєння знань з курсу використовують технічні засоби, спеціальну літературу.

Програмою передбачено вивчення дисципліни «Управлінський облік» протягом одного семестру.

Самостійна робота студентів проводиться за наведеними далі темами і оформляється у вигляді звітів по самостійній роботі, які є однією з умов допуску студента до іспиту.

2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ

Модуль 1. Система обліку і калькулювання витрат

Тема 1. Зміст дисципліни "Управлінський облік"

Суть управлінського обліку, його функції, значення і місце в загальній системі обліку. Об'єкти, метод і основні принципи управлінського обліку. Порівняльна характеристика управлінського і фінансового обліку. Етапи розвитку управлінського обліку. Управлінський облік в інформаційній системі сучасного підприємства, його системи, складові частини, організація.

Рекомендована література: 1,2,3,11.

Тема 2.Класифікація і поведінка витрат

Об'єкти витрат . Класифікація витрат залежно від мети і завдань управлінського обліку. Визначення розміру витрат діяльності на виробничих і торговельних підприємствах. Класифікація витрат для оцінки запасів і визначення фінансового результату. Класифікація витрат на виробництво для оцінки запасів і визначення фінансового результату. Класифікація витрат для здійснення процесу контролю і регулювання. Функції витрат.

Рекомендована література: 1,2,5,11.

Тема 3.Система обліку і калькулювання за повними витратами

Облік витрат та калькулювання собівартості: види калькуляцій; об'єкти калькуляції і калькуляційні одиниці; способи калькулювання. Суть системи обліку й калькуляції за повними витратами. Порядок застосування стандарткосту. Переваги й недоліки системи обліку і калькуляції за повними витратами.

Рекомендована література: 1,2,5,6,7,11.

Тема 4. .Система обліку і калькулювання за змінними витратами

Сутність методу директ-костинг. Простий і розвинутий директ-костинг. Переваги й недоліки системи обліку і калькуляції за змінними витратами.

Рекомендована література: 1,2,5,6,10,11.

Тема 5. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Мета і методи аналізу взаємозв'язку «витрати - обсяг діяльності – прибуток». Розрахунок точки беззбитковості. Визначення обсягу діяльності, необхідного для одержання бажаного прибутку, а також прибутку при заданому обсязі діяльності. Визначення впливу змін витрат, ціни і обсягу діяльності на прибуток підприємства. Аналіз чутливості прибутку.

Рекомендована література: 1,2,5,11.

Модуль 2. Аналіз, нормування й планування витрат

Тема 6. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами

Нормативи витрат і нормативна калькуляція. Аналіз відхилень. Методи аналізу відхилень від норм.

Рекомендована література: 1,2,5,9,11.

Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

Процес ухвалення рішень й релевантності облікової інформації. Ухвалення рішень. Критерії релевантності доходів і витрат. Дійсні й альтернативні витрати. Аналіз варіантів альтернативних рішень.

Рекомендована література: 1,2,5,9,10,11.

Тема 8. Бюджетування і контроль

Сутність і характеристика бюджетування. Види бюджетів і порядок їхнього складання. Бюджетування як спосіб контролю діяльності центрів виникнення витрат і центрів відповідальності. Контроль виконання бюджетів і аналіз відхилень. *Рекомендована література: 1,2,5,6,10,11.*

Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності

Сутність, мета й організація обліку витрат за центрами відповідальності. Формування витрат за місцями виникнення і центрами відповідальності, їх оцінка і контроль. Сучасні моделі обліку витрат й фінансових результатів.

Рекомендована література: 1,2,5,6,8,11.

3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Тема 1. Мета, зміст і організація управлінського обліку

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Що таке управлінський облік?
2. Які основні переваги управлінського обліку над традиційним бухгалтерським обліком?
3. Що є предметом і методом управлінського обліку?
4. Які основні функції управлінського обліку?
5. Принципи управлінського обліку.
6. Відмінності між фінансовим і управлінським обліком.
7. Основні підходи до побудови Плану рахунків фінансового й управлінського обліку.
8. Особливості інтегрованої моделі побудови Плану рахунків фінансового і управлінського обліку.
9. Особливості автономного підходу до побудови Плану рахунків фінансового і управлінського обліку.
10. Системи обліку витрат і доходів на рахунках управлінського і фінансового обліку.
11. Як організовано облік доходів та витрат у загальній системі обліку?
12. Як організовано облік доходів та витрат в інтегрованій системі обліку?
13. Як організовано облік доходів та витрат у переплетеній системі обліку?
14. Який підхід до побудови Плану рахунків доходів та витрат покладено в основу національного Плану рахунків?

Тести

1. Які з наведених нижче категорій є системами обліку:

- а) переплетена;
- б) автономна;
- в) аналітична;
- г) загальна;

д) інтегрована;

є) періодична?

Відповідь: а, б, г; б, д; д, є; а, г, д; в, г.

2. Які з перелічених процедур не здійснюються в управлінському обліку:

а) надання оперативної інформації управлінській ланці всередині підприємства;

б) визначення результатів діяльності за центрами відповідальності;

в) складання фінансової і податкової звітності;

г) калькулювання собівартості продукції?

Відповідь: а, б, в, г.

3. Які з наведених нижче ознак характеризують інтегровану систему обліку:

а) безперервний облік запасів;

б) облік витрат у розрізі елементів;

в) рахунки фінансового і управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи;

г) застосування дзеркальних рахунків-екранів?

Відповідь: а, б; а; а, в; б, г; а, г.

4. Які з наведених нижче ознак покладені в основу загальної системи обліку:

а) періодичний облік запасів;

б) складання нормативних і планових калькуляцій за кожним видом продукції;

в) облік витрат здійснюють за елементами;

г) рахунки фінансового обліку ведуть окремо від рахунків управлінського обліку?

Відповідь: а, б; а, в; а, в, г; б, г.

5. Для якого етапу розвитку управлінського обліку характерне існування обліку за центрами відповідальності:

а) аналітичного;

б) маржинального;

в) стратегічного?

Відповідь: а, б, в.

6. Основною метою управлінського обліку є:

- а) здійснення обліку витрат у розрізі економічних елементів;
- б) визначення фінансового результату підприємства з метою оподаткування;
- в) складання фінансової і статистичної звітності;
- г) надання інформації для прийняття короткотермінових рішень.

Відповідь: а, б, в, г; г, в; а, г.

7. Яка з перелічених функцій не є функцією управлінського обліку:

- а) прогностична;
- б) стимулююча;
- в) комунікаційна;
- г) аналітична?

Відповідь: а, б, в, г.

8. Визначити, який підхід до побудови Плану рахунків фінансового та управлінського обліку покладено в основу національного Плану рахунків:

- а) автономний;
- б) вмотування рахунків виробничої бухгалтерії у загальну систему рахунків;
- в) інтегрований;
- г) статистичний.

Відповідь: а, б, в, г.

9. Які особливості обліку доходів і витрат характерні для маржинального етапу розвитку управлінського обліку:

- а) здійснення обліку за центрами відповідальності;
- б) розробка стандартів і гнучких бюджетів;
- в) здійснення обліку за зовнішніми сегментами діяльності;
- г) багатоступенева побудова звітів про фінансові результати.

Відповідь: а, г; а, б; в, г; а, в.

10. За підходом до побудови Плану рахунків фінансового та управлінського обліку розрізняють такі дві системи:

- а) загальну й переплетену;
- б) синтетичну й аналітичну;
- в) інтегровану й загальну;

- г) автономну й інтегровану;
- д) періодичну й оперативну.

Відповідь: а, б, в, г, д.

11. Управлінський аспект формування витрат пов'язаний із забезпеченням:

- а) потреб податкових органів;
- б) внутрішніх потреб підприємства;
- в) потреб акціонерів;
- г) правильними є всі відповіді.

Відповідь: а, б, в, г.

12. Управлінський облік в умовах чинного Плану рахунків найбільш доцільно організувати за допомогою відповідним чином побудованого:

- а) синтетичного обліку витрат і доходів;
- б) аналітичного обліку витрат і доходів;
- в) оперативного обліку витрат і доходів;
- г) позасистемного обліку витрат і доходів.

Відповідь: а, б, в, г.

13. Функції обліку й аналізу витрат пов'язані з такими управлінськими діями:

- а) розроблення рішень;
- б) реалізація рішень;
- в) контроль.

Відповідь: а, б, в.

Термінологічний словник

Автономна система побудови плану рахунків — модель організації обліку, що передбачає виокремлення двох автономних систем рахунків відповідно до цілей фінансового й управлінського обліку. Зв'язок між цими системами здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків одного й того самого найменування.

Загальна система обліку — модель організації обліку доходів і витрат, за якої здійснюється періодичний облік запасів, поелементний облік витрат, а облік доходів ведеться за напрямками їх отримання.

Інтегрована система обліку — модель організації обліку доходів і витрат, що передбачає взаємодію рахунків фінансового та управлінського обліку в єдиній системі рахунків і забезпечує калькулювання собівартості окремих видів продукції та контроль витрат на їх виробництво.

Інтегрована система побудови плану рахунків — модель організації обліку, за якої рахунки фінансового і управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи.

Об'єкт управлінського обліку — виробничі ресурси, що забезпечують корисну працю людей у процесі господарської діяльності підприємства, а також господарські процеси та їх результати, що складають у сукупності виробничу діяльність підприємства.

Переплетена система обліку — модель організації обліку доходів і витрат, що передбачає відокремлене ведення рахунків фінансового і управлінського обліку, а взаємозв'язок між ними здійснюється за допомогою спеціальних контрольних рахунків.

Предмет управлінського обліку — сукупність об'єктів у процесі всього циклу управління виробництвом.

Управлінський облік — процес виявлення, вимірювання, нагромадження, аналізу, підготовки та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування і контролю виробничих ситуацій та оцінки можливих тенденцій розвитку всередині організації.

Тема 2.Класифікація і поведінка витрат

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. У чому полягає взаємозв'язок доходів і витрат підприємства?
2. Які основні методологічні основи класифікації доходів і витрат відповідно до вимог П (С) БО?
3. Які основні ознаки вітчизняної класифікації витрат?
4. Як класифікують витрати з метою розрахунку собівартості продукції й визначення розміру фінансового результату?

5. Як класифікують витрати для прийняття управлінських рішень?
6. Які витрати вважаються накладними? Який їхній склад?
7. Що таке контрольовані й неконтрольовані витрати?
8. Які витрати вважаються вичерпними й невичерпними?
9. У чому відмінність середніх і маржинальних витрат?
10. У чому відмінність змінних і постійних витрат?
11. Чим відрізняються релевантні витрати від нерелевантних?
12. За якою ознакою витрати діляться на прямі й непрямі?
13. Чим відрізняються витрати на продукцію від витрат періоду?
14. У чому полягає практичне значення розподілу витрат на змінні й постійні?
15. Що потрібно розуміти під функцією витрат?
16. Які основні методи побудови функції витрат?

Тести

1. Які з перерахованих видів витрат не беруть до уваги у процесі ухвалення управлінського рішення:

- а) постійні;
- б) очікувані;
- в) дійсні;
- г) безповоротні;
- д) уявні?

Відповідь: а, б, в, г, д.

2. До прямих належать витрати, що:

- а) здійснюються регулярно;
- б) обчислюються за встановленими нормами;
- в) безпосередньо відносяться на окремі види продукції;
- г) покладені в основу технології виготовлення продукції;
- д) є постійними.

Відповідь: а, б, в, г, д.

3. До постійних належать витрати, величина яких:

- а) є незмінною для різних видів продукції;

- б) залишається постійною на одиницю продукції;
- в) зростає зі збільшенням обсягу виробництва;
- г) не залежить від зміни обсягу виробництва в межах певної виробничої потужності підприємства;
- д) залежить від зміни норм.

Відповідь: а, б, в, г, д.

4. Вичерпними є витрати, що:

- а) забезпечують одержання доходу в майбутніх звітних періодах;
- б) капіталізуються у вигляді активів підприємства;
- в) здійснюються нерегулярно;
- г) забезпечують одержання доходу в звітному періоді.

Відповідь: а, б, в, г.

5. Яка з класифікаційних ознак не відповідає дійсності?

- а) витрати періоду й витрати на продукцію;
- б) витрати прямі й накладні;
- в) витрати середні й граничні;
- г) витрати дійсні й уявні?

Відповідь: а, б, в, г.

6. Граничні витрати підприємства - це:

- а) мінімальні сукупні витрати;
- б) ідеальні витрати при оптимальному завантаженні потужностей;
- в) середні витрати на одиницю продукції;
- г) приріст сукупних витрат внаслідок зростання виробництва на одну додаткову одиницю;
- д) можлива вигода, що визначається у випадку відмови від альтернативного варіанта рішення.

Відповідь: а, б, в, г, д.

7. Підприємство має можливість розширення обсягу виробництва з 150 одиниць продукції до 156, при цьому відбувається зростання лише прямих витрат з 1500 до 1560 грн. Яка буде гранична собівартість продукції:

- а) 10 грн;
- б) 60 грн;
- в) 160 грн?

Відповідь: а, б, в.

8. До яких з перерахованих класифікаційних ознак не належать адміністративні й збутові витрати:

- а) постійні;
- б) витрати періоду;
- в) релевантні;
- г) накладні?

Відповідь: а, б, в, г.

9. Сукупні річні витрати підприємства на виготовлення продукції становлять 1000 тис. грн, а їхнє збільшення заплановане до 1150 тис. грн при плановому росту обсягу виробництва на 20 %. Норми й ціни на використані ресурси змінювати не заплановано. Яку суму в собівартості продукції будуть становити постійні витрати (тис. грн):

- а) 200;
- б) 250;
- в) 150;
- г) 750;
- д) 50?

Відповідь: а, б, в, г, д.

10. При збільшенні обсягу діяльності:

- а) постійні витрати на одиницю продукції збільшуються;
- б) загальна сума постійних витрат збільшується;
- в) загальна сума постійних витрат залишається незмінною;
- г) постійні витрати на одиницю продукції зменшуються.

Відповідь: а, б; а, в; б, г; в, г.

11. При збільшенні обсягу діяльності:

- а) змінні витрати на одиницю продукції збільшуються;

- б) загальна сума змінних витрат збільшується;
- в) загальна сума змінних витрат залишається незмінною;
- г) змінні витрати на одиницю продукції залишаються незмінними.

Відповідь: а, б; а, в; б, г; в, г.

12. З наведеного переліку елементами витрат є:

- а) матеріальні витрати;
- б) загальновиробничі витрати;
- в) витрати на оплату праці;
- г) втрати від браку.

Відповідь: а, б, в, г; а, б; а, в; б, в; б, г.

13. З наведеного переліку статтями витрат є:

- а) матеріальні витрати;
- б) загальновиробничі витрати;
- в) витрати на оплату праці;
- г) втрати від браку.

Відповідь: а, б, в, г; а, б; а, в; б, в; б, г.

14. Підприємство бажає замінити старе обладнання. Укажіть, які дані є релевантними для прийняття такого рішення:

- а) ліквідаційна вартість старого обладнання;
- б) можлива ціна продажу старого обладнання,
- в) накопичене зношування старого обладнання;
- г) ціна придбання нового обладнання.

Відповідь: а, б; б, в; а, г; б, г.

15. Які витрати підприємства не зміняться, якщо діяльність одного з виробничих підрозділів тимчасово припинена:

- а) прямі витрати на оплату праці;
- б) прямі матеріали;
- в) прямі накладні витрати;
- г) непрямі накладні витрати?

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

Виробничі накладні витрати — витрати, пов'язані з процесом виробництва, які не можуть бути безпосередньо віднесені до певних виробів.

Витрати на продукцію — витрати, що безпосередньо пов'язані з і виробництвом продукції або придбанням товарів для реалізації і складають її собівартість.

Витрати періоду — витрати, що не включаються до собівартості І продукції та запасів і розглядаються як витрати того періоду, в якому І вони були здійснені.

Дійсні витрати — витрати, що вимагають сплати грошей або витрачання інших активів і відображаються в бухгалтерських регістрах в міру їх виникнення.

Змінні (умовно-змінні) витрати — витрати, загальний розмір яких збільшується або зменшується пропорційно зміні обсягу виробництва.

Конверсійні витрати — прямі витрати на оплату праці й виробничі накладні витрати, тобто витрати на обробку сировини для перетворення її на готовий продукт.

Контрольовані витрати — витрати, які менеджер може безпосередньо контролювати, або може чинити на них значний вплив.

Непрямі витрати — витрати, що не можуть бути віднесені до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Нерелевантні витрати — витрати, величина яких не залежить від прийняття управлінського рішення (минулі).

Основні витрати — сукупність прямих витрат на виробництво продукції.

Оцінка витрат — процес обчислення поведінки витрат, тобто встановлення кількісного взаємозв'язку між витратами й різними факторами на підставі дослідження минулої діяльності.

Постійні (умовно-постійні) витрати — витрати, загальна величина яких залишається незмінною при зміні обсягу виробництва.

Прямі витрати — витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.

Релевантні витрати — витрати, величина яких може бути змінена внаслідок прийняття управлінського рішення (майбутні).

Функція витрат — математичний опис взаємозв'язку витрат та їх чинника.

Тема 3. Система обліку і калькулювання за повними витратами

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Поняття про об'єкти витрат, об'єкти калькулювання, калькуляційні одиниці й методи обліку витрат і калькулювання.
2. Характеристика й сфера застосування позаказного методу калькулювання собівартості.
3. Характеристика й сфера застосування попроцесного методу калькулювання собівартості.
4. Характеристика й сфера застосування попередільного методу калькулювання.
5. Сутність нормативного обліку
6. Сутність калькулювання продукції і об'єкти калькулювання.
7. Характеристика й сфера застосування методу однорідних секцій, методу нормативного розподілу постійних витрат і стандарт-коста.
4. Порівняльна оцінка вітчизняних і закордонних методів обліку й калькулювання за повними витратами.

Тести

1. Сфера застосування простого (однопредільного) методу обліку витрат і калькулювання:

- а) наявність залишків незавершеного виробництва;
- б) відсутність залишків незавершеного виробництва;
- в) випуск одного виду продукції;
- г) випуск декількох видів продукції.

Відповідь: а, б, в, г; а, в; б, в; б, г; а, г.

2 Сфера застосування позаказного методу обліку витрат і калькулювання:

- а). наявність залишків незавершеного виробництва;

- б) відсутність залишків незавершеного виробництва;
- в) випуск одного виду продукції;
- г) випуск декількох видів продукції.

Відповідь: а, б, в, г; а, в; б, в; б, г; а, г.

3 Об'єкт обліку витрат при застосуванні позаказного методу обліку витрат і калькулювання:

- а) окреме замовлення;
- б) окремий вид продукції;
- в) окремий переділ (стадія) виробництва;
- г) група однорідних видів продукції.

Відповідь: а, б, в, г; а, б, г; б, г.

4. Об'єкт обліку витрат при застосуванні попередільного методу обліку витрат і калькулювання:

- а) окреме замовлення;
- б) окремий вид продукції;
- в) окремий переділ (стадія) виробництва;
- г) група однорідних видів продукції.

Відповідь: а, б, в, г.

5. Основними рисами полуфабрикатного варіанта попередільного методу є:

- а) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту без калькулювання собівартості напівфабрикатів;
- б) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту з попереднім калькулюванням собівартості напівфабрикатів;
- в) наявність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів;
- г) відсутність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів.

Відповідь: а, в; а, г; б, в; б, м.

б. Основними (відмітними) рисами полуфабрикатного варіанта попередільного методу обліку витрат є:

- а) передача напівфабрикатів без калькулювання їхньої собівартості;
- б) передача напівфабрикатів по їхній собівартості;

- в) наявність статті «Напівфабрикати власного виробництва»;
- г) відсутність статті «Напівфабрикати власного виробництва».

Відповідь: а, в; а, г; б, в; б, м.

7. Основними (відмітними) рисами безпівфабрикатного варіанта попередельного методу є:

- а) передача напівфабрикатів без калькулювання їхньої собівартості;
- б) передача напівфабрикатів за їхню собівартість;
- в) наявність статті «Напівфабрикати власного виробництва»;
- г) відсутність статті «Напівфабрикати власного виробництва».

Відповідь: а, в; а, г; б, в; б, г.

8. Основними рисами безпівфабрикатного варіанта попередельного методу є:

- а) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту без калькулювання собівартості напівфабрикатів;
- б) визначення фактичної собівартості кінцевого продукту з попереднім калькулюванням собівартості напівфабрикатів;
- в) наявність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів;
- г) відсутність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів.

Відповідь: а, в; а, г; б, в; б, г.

9. У зведеній відомості витрат виробництва є дані:

- а) про залишки незавершеного виробництва на початок місяця;
- б) залишки незавершеного виробництва на кінець місяця;
- в) витрати на місяць;
- г) фактична собівартість випуску продукції.

Відповідь: а, в, г; б, в, г; в, г; а, б, в, г.

10. Основним об'єктом калькулювання на виробничому підприємстві є:

- а) напівфабрикати власного виробництва;
- б) продукція, що виготовляється для продажу на ринку;
- в) продукція (роботи, послуги) цехів допоміжного виробництва;
- г) залишки незавершеного виробництва.

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

База розподілу непрямих витрат — показник, пропорційно до якого непрямі витрати розподіляються за носіями витрат.

Замовлення — заявка клієнта на певну кількість спеціально виготовлених для нього виробів.

Калькулювання — науково обґрунтоване визначення собівартості продукції підприємства, її окремих видів та одиниць за статтями витрат.

Калькуляційна одиниця — вимірник об'єкта калькуляції, що застосовується при визначенні його собівартості.

Калькуляція — розрахунок собівартості продукції. Розрізняють такі основні її види: проектна, планова, нормативна, кошторисна, звітна, госпрозрахункова.

Метод калькулювання — науково обґрунтована сутність прийомів, застосовуються під час калькулювання собівартості продукції (як товарної продукції, так і окремих її видів)

Місце виникнення витрат — структурний підрозділ підприємства (робоче місце, ділянка, цех), по якому організуються планування, нормування і облік витрат виробництва для контролю і управління ними.

Об'єкт витрат — продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, що потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом, (виконанням) витрат.

Об'єкт калькуляції (носії витрат) — вид продукції (робіт, послуг), призначений для реалізації.

Об'єкт обліку витрат — місце виникнення витрат, види або групи однорідних продуктів.

Переділ — частка технологічного процесу (сукупність технологічних операцій), яка завершується отриманням готового напівфабрикату, що може бути відправлений на наступний переділ або реалізований на сторону.

Система обліку і калькулювання — система обліку, що забезпечує калькулювання і контроль собівартості об'єктів витрат.

Тема 4. Система обліку і калькулювання за змінними витратами

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Які основні особливості методу (системи) директ-костинг?
2. У чому полягає практичне застосування системи директ-костинг?
3. Які основні фінансові показники формуються в системі директ-костинг?
4. Як складають звіти про фінансові результати в системі директ-костинг?
5. Що таке маржинальний дохід? Які особливості його розрахунку?
6. У чому складаються переваги розвинутого директ-костинга?

Тести

1. *Маржинальний дохід - це:*

- а) виторг (дохід від продажу товарів, робіт, послуг);
- б) різниця між виторгом і сумою змінних витрат;
- в) різниця між виторгом і сумою постійних витрат;
- г) різниця між виторгом і загальною сумою всіх витрат (змінних постійних).

Відповідь: а, б, в, г.

2. *Якщо загальний маржинальний дохід зменшується на певну величину, то операційний прибуток підприємства:*

- а) зменшується в такому самому розмірі;
- б) зменшується на величину більшу, ніж зменшення маржинального доходу;
- в) збільшується в такому самому розмірі;
- г) залишається без змін;
- д) жоден з наведених вище варіантів;

Відповідь: а, б, в, г, д.

3. *Коефіцієнт маржинального доходу - це:*

- а) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до суми постійних витрат;
- б) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до суми грошових витрат;

в) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до ціни одиниці продукції;

г) відношення маржинального доходу з одиниці продукції до виторгу від реалізації продукції.

Відповідь: а, б, в, г.

4. Виробництво продукції певного виду в короткому періоді є доцільним, якщо показник маржинального доходу для неї:

а) дорівнює нулю;

б) перевищує постійні витрати;

в) перевищує змінні витрати;

г) перевищує сумарні витрати.

Відповідь: а, б, в, г.

5. Підприємство досягає критичної точки, коли:

а) результат від реалізації дорівнює нулю;

б) виторг від реалізації дорівнює загальній сумі сукупних витрат;

в) маржа зі змінних витрат дорівнює сумі постійних витрат;

г) виторг від реалізації дорівнює сумі постійних витрат.

Відповідь: а, б, в; б, в, г; в, г; г.

6. У точці беззбитковості маржинальний дохід дорівнює:

а) нулю;

б) змінним видаткам;

в) постійним видаткам;

г) виторгу від реалізації.

Відповідь: а, б, в, г.

7. Точка беззбитковості підприємства зростатиме в результаті:

а) зменшення постійних витрат;

б) збільшення коефіцієнта маржинального доходу;

в) збільшення змінних витрат;

г) зменшення змінних витрат;

д) жодного з наведених вище варіантів.

Відповідь: а, б, в, г, д.

8. Точка беззбитковості - це обсяг випуску (продажів), за який

- а) прибуток від реалізації дорівнює нулю;
- б) збиток від реалізації дорівнює нулю;
- в) виторг від реалізації дорівнює сумарним видаткам;
- г) виторг від реалізації дорівнює постійним видаткам.

Відповідь: а, б, в; б, в, г; в, г; г.

9. Точка беззбитковості в грошових одиницях визначається:

- а) розподілом постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу.
- б) множенням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу
- в) розподілом постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції;
- г) множенням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції.

Відповідь: а, б, в, г.

10. Точка беззбитковості в натуральних одиницях визначається:

- а) розподілом постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
- б) множенням постійних витрат на коефіцієнт маржинального доходу;
- в) розподілом постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції;
- г) множенням постійних витрат на маржинальний дохід з одиниці продукції.

Відповідь: а, б, в, г.

11. Розрахунок обсягу діяльності, необхідного для отриманого бажаного прибутку, визначається за формулою:

- а) Виторг від реалізації = Змінні витрати + Бажаний прибуток;
- б) Виторг від реалізації = Постійні витрати + Бажаний прибуток;
- в) Виторг від реалізації = Змінні витрати + Постійні витрати + бажаний прибуток;
- г) Виторг від реалізації = Бажаний прибуток.

Відповідь: а, б, в, г.

12. Визначення (планування) прибутку при певному обсязі реалізації здійснюється за формулою:

- а) Прибуток = Виторг від реалізації - Змінні витрати;

- б) Прибуток = Виторг від реалізації — Постійні витрати;
- в) Прибуток = Виторг від реалізації - Змінні витрати - Постійні витрати;
- г) Прибуток = Виторг від реалізації - (Змінні витрати + Постійні видатку).

Відповідь: а, б; в, г; а, в; б, г.

13. Нижньою межею ціни на продукцію підприємства може бути

- а) виробнича собівартість;
- б) повна собівартість;
- в) собівартість по змінних видатках;
- г) собівартість по постійним видатками.

Відповідь: а, б, в, г

14. Границя безпеки визначається як різниця:

- а) між фактичним і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі
- б) між плановим і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі;
- в) між фактичним і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі;
- г) між плановим і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі.

Відповідь: а, б; а, в; а, г; б, в.

15. Запас фінансової міцності визначається як різниця:

- а) між фактичним і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі;
- б) між плановим і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі;
- в) між фактичним і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі;
- г) між плановим і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі.

Відповідь: а, б; а, в; а, г; б, в.

16. Яка з економічних категорій не відповідає визначенню директ-костинг:

- а) облік змінної собівартості;
- б) облік часткової собівартості;
- в) облік виробничої собівартості;
- г) облік маржинальної собівартості?

Відповідь: а, б, в, г.

17. Як розраховується маржинальний дохід:

- а) як різниця виторгу від реалізації й постійних витрат;

- б) як сума чистого результату підприємства і його постійних витрат;
- в) як різниця виторгу від реалізації й змінної собівартості продукції;
- г) як сума постійних і змінних витрат?

Відповідь: а, б, в, г.

18. У чому полягає основна особливість методу директ-костинг:

- а) калькулюванні виробничої собівартості продукції;
- б) класифікації витрат на змінні й постійні;
- в) нормуванні витрат виробництва;
- г) обліку доходів і витрат по центрах відповідальності?

Відповідь: а, б, в, г.

19. Що є основною передумовою виникнення методу розвиненого директ-костингу:

- а) існування категорії специфічних (прямих) постійних витрат;
- б) виникнення категорії «однорідних секцій»;
- в) поява категорії «маржинальний дохід»;
- г) поява категорії «точка беззбитковості»?

Відповідь: а, б, в, г.

20. У чому основні переваги методу директ-костинг:

- а) найвища аналітика витрат і доходів;
- б) найбільша підпорядкованість нормуванню;
- в) найповніші калькуляційні розрахунки;
- г) надання інформації для прийняття внутрішніх управлінських рішень?

Відповідь: а, г; б, г; а, в.

Термінологічний словник

Директ-костинг — система обчислення собівартості продукції на підставі прямих (змінних) витрат.

Комбінація продажу — співвідношення окремих видів продукції в загальному обсязі реалізації.

Маржинальний дохід (брutto-прибуток) — різниця між доходом від реалізації продукції і змінними витратами.

Маржинальний дохід на зведену одиницю продукції — сума величин маржинальних доходів різних виробів, зважених за допомогою комбінації їх продажу

Тема 5. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Сутність і призначення аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності й прибутку.
2. Припущення, покладені в основу аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності й прибутку.
3. Методи аналізу «витрати - обсяг - прибуток»;
4. Визначення точки беззбитковості;
5. Визначення зони безпеки діяльності підприємства.
6. Застосування аналізу «витрати - обсяг - прибуток» в умовах багатофункціональних виробництв.

Тести

1. Підприємство «Ексцентрик» планує розширити асортименти шоломів для велосипедистів. Дані про нові шоломи наведені нижче:

Показник	Значення
Ціна продажу одного шолома, грн	25,00
Ціна придбання одного шолома, грн	19,80
Постійні витрати, пов'язані із секцією, де відбувається продаж нових шоломів, грн	468 000,00
Ставка податку на прибуток	40 %

На підставі наведеної інформації дайте відповіді на такі запитання:

- Чому дорівнює точка беззбитковості підприємства в натуральних одиницях:

- а) 76 667;
- б) 90 000;
- в) 130 000;

г) 72 000;

д) інший варіант?

Відповідь: а, б, в, г, д.

- Скільки шоломів повинне продати підприємство, щоб одержати 1256 тис. грн чистого прибутку:

а) 120 000 од.;

б) 165 000 од.;

в) 140 000 од.;

г) 48 889 од.

д) інший варіант?

Відповідь: а, б, в, г, д.

2. Є такі дані про діяльність підприємства: обсяг реалізації становить 15 000 одиниць, ціна продажу - 10 грн, змінні витрати на одиницю - 3 грн, а постійні витрати - 35 000 грн. Чому при цих умовах дорівнює запас міцності:

а) 10 000 грн;

б) 100 000 грн;

в) 5000 грн;

г) 150 000 грн?

Відповідь: а, б, в, г.

3. Підприємство планує реалізувати 200 000 одиниць продукції. Постійні витрати підприємства становлять 400 000 грн, а змінні - 60% ціни продажу. Операційний прибуток у розмірі 100 000 грн може бути отриманий при ціні продажу одиниці продукції:

а) 3,75 грн;

б) 4,17 грн;

в) 5 грн;

г) 6,25 грн.

Відповідь: а, б, в, г.

4. Підприємство планує продавати продукцію за ціною 27 грн. за одиницю. Змінні витрати на одиницю становлять 15 грн, постійні витрати - 197 040 грн.

за місяць. Скільки одиниць продукції треба реалізувати за місяць для одержання 9000 грн. операційного прибутку, якщо керівництво підприємства додатково вирішило направити 180 000 грн. на рекламну кампанію, що розрахована на рік:

- а) 18 240 од.;
- б) 18 420 од.;
- в) 13 590 од.;
- г) 13 950 од.?

Відповідь: а, б, в, г.

5. Чому дорівнюють змінні витрати на одиницю, якщо ціна продажу одиниці продукції становить 25 грн., обсяг продажу - 180 тис. одиниць, а загальний маржинальний дохід - 900 тис. грн.;

- а) 15 грн;
- б) 18 грн;
- в) 20 грн;
- г) 22 грн?

Відповідь: а, б, в, г.

6. Чому дорівнюють постійні витрати підприємства при умові, що ціна продажу одиниці продукції складає 30 грн., обсяг продажу - 70 тис. одиниць, змінні витрати на одиницю - 20 грн, а операційний прибуток - 15 тис. грн.:

- а) 700 000 грн;
- б) 685 000 грн;
- в) 385 000 грн;
- г) 715 000 грн?

Відповідь: а, б, в, м.

7. Точка беззбитковості підприємства буде зростатиме в результаті:

- а) зменшення постійних витрат;
- б) збільшення коефіцієнта маржинального доходу;
- в) збільшення змінних витрат;
- г) зменшення змінних витрат;

д) жодного з наведених вище варіантів.

Відповідь: а, б, в, г, д.

8. Якщо загальний маржинальний дохід зменшується на певну величину, то операційний прибуток підприємства:

а) зменшується в такому самому розмірі;

б) зменшується на величину більшу, ніж зменшення маржинального доходу;

в) збільшується в такому самому розмірі;

г) залишається без змін;

д) жоден з наведених вище варіантів.

Відповідь: а, б, в, г, д.

9. Як вплине на точку беззбитковості збільшення ціни продажу одиниці продукції з 1 грн. до 1,1 грн. при одночасному росту постійних витрат підприємства з 400 тис. грн.. до 480 тис. грн.:

а) точка беззбитковості в одиницях збільшиться;

б) точка беззбитковості в одиницях зменшиться;

в) точка беззбитковості в одиницях залишиться без змін;

г) наведених даних недостатньо для визначення впливу зазначених факторів на крапку беззбитковості?

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку — інструмент управлінського планування і контролю, що вивчає поведінку витрат на підставі взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності й прибутку.

Виробнича потужність — обсяг виробництва продукції, який підприємство може виконати в даний період часу за реально існуючого обсягу виробничих ресурсів

Графік беззбитковості — графік, що відображає рівень постійних і змінних витрат і доходу від реалізації продукції за різних обсягів діяльності підприємства.

Графік маржинального доходу — графічне зображення динаміки приросту маржинального доходу і, відповідно, прибутку.

Графік прибутку — графічне відображення залежності прибутку від зміни обсягу діяльності.

Запас міцності — максимально припустиме зменшення обсягу діяльності підприємства без ризику отримати збиток.

Коефіцієнт маржинального доходу — співвідношення маржинального доходу та доходу від реалізації продукції.

Комбінація продаж — співвідношення кількості різних видів продукції, реалізованих за період.

Маржинальний дохід — різниця між доходом від реалізації і змінними витратами підприємства.

Середньозважений маржинальний дохід — сума величин маржинального доходу різних виробів, зважених за допомогою комбінації їх продажу

Точка беззбитковості — рівень діяльності, при якому загальні доходи підприємства дорівнюють загальній величині витрат бо маржинальний дохід дорівнює загальним постійним витратам.

Модуль 2. Аналіз, нормування і планування витрат

Тема 6. Система обліку і калькулювання за нормативними витратами

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Назвіть основні елементи нормативного методу обліку витрат і калькулювання.
2. Поняття нормативних витрат і система «стандарт-кост».
3. Використання нормативів витрат у калькулюванні собівартості продукції.
4. Назвіть методи визначення відхилень.
5. Обчислення відхилень і їхній аналіз.
6. Сутність і сфера застосування методу сигнального документування.
7. Сутність і сфера застосування методу партійного розкрою.

8. Сутність і сфера застосування інвентарного методу.

9. З якою метою ведуть облік зміни норм?

Тести

1. Основною метою обліку нормативних витрат є:

- а) визначення точки беззбитковості;
- б) точний розподіл фактичних витрат;
- в) контроль витрат і керування ними;
- г) визначення нормативної собівартості готової продукції.

Відповідь: а, б, в, г.

2. У системі обліку нормативних витрат за методом стандарт-кост всі записи на рахунках запасів і витрат ведуть:

- а) тільки за нормативами;
- б) за нормативами, відхиленнями разом (фактично);
- в) тільки за фактичними видатками;
- г) за фактичними видатками і відхиленнями від норм.

Відповідь: а, б, в, г.

3. Керування по відхиленнях ґрунтується на:

- а) визначенні й аналізі абсолютно всіх відхилень;
- б) зневазі відхиленнями;
- в) визначенні й аналізі тільки значних відхилень від норм.

Відповідь: а, б, в.

4. Техніка виявлення і аналізу незвичайних результатів діяльності називається:

- а) облік нормативних витрат;
- б) аналіз відхилень;
- в) керування по відхиленнях;
- г) цільове керування.

Відповідь: а, б, в, г.

5. У системі обліку нормативних витрат по вітчизняній практиці запису на рахунках запасів і витрат ведуться:

- а) тільки за нормативами;
- б) за нормативами, відхиленнями разом (фактично);
- в) тільки за фактичними видатками;
- г) за фактичними видатками і відхиленнями від норм.

Відповідь: а, б, в, м.

б. Сприятливим відхиленням вважають:

- а) перевищення норм витрат;
- б) фактичні витрати, які менше нормативних;
- в) перевитрату ресурсів;
- г) економію ресурсів.

Відповідь: а, б, в, г; а, в; а, г; б, в; б, г.

7. Несприятливим відхиленням вважають:

- а) перевищення норм витрат;
- б) фактичні витрати менше нормативних;
- в) перевитрати ресурсів;
- г) економія ресурсів.

Відповідь: а, б, в, г; а, в; а, г; б, в; б, г.

8. Відхилення від норм за ціною основних матеріалів визначають як добуток від множення:

- а) (фактична ціна - нормативна ціна) * фактична кількість витраченого матеріалу;
- б) (фактична кількість — нормативна кількість матеріалу) * нормативну ціну;
- в) (фактична ціна - нормативна ціна) * кількість матеріалу за нормою;
- г) (фактична кількість - нормативна кількість матеріалу) * фактичну ціну.

Відповідь: а, б, в, м.

9. Відхилення від норм при використанні основних матеріалів визначають як добуток від множення:

- а) (фактична ціна - нормативна ціна) * фактична кількість витраченого матеріалу;
- б) (фактична кількість - нормативна кількість матеріалу) * нормативну ціну;

- в) (фактична ціна - нормативна ціна) * кількість матеріалу за нормою;
г) (фактична кількість - нормативна кількість матеріалу) * фактичну ціну.

Відповідь: а, б, в, м.

10. Відхилення від норм за ставкою оплати прямих трудовитрат визначають як добуток від множення:

- а) (фактична ставка - нормативна ставка) * фактичний час роботи;
б) (фактична ставка - нормативна ставка) * нормативний час роботи;
в) (фактичний час роботи - нормативний час роботи) * нормативну ставку оплати праці;
г) (фактичний час роботи - нормативний час роботи) * фактичну ставку оплати праці.

Відповідь: а, б, в, г.

11. Відхилення від норм витрат за продуктивністю роботи визначають як добуток від множення:

- а) (фактична ставка — нормативна ставка) * фактичний час роботи;
б) (фактична ставка - нормативна ставка) * нормативний час роботи;
в) (фактичний час роботи - нормативний час роботи) * нормативну ставку оплати праці;
г) (фактичний час роботи - нормативний час роботи) * фактичну ставку оплати праці.

Відповідь: а, б, в, м.

12. Для визначення нормативного коефіцієнта постійних загальновиробничих витрат загальна сума планових постійних загальновиробничих витрат ділиться на:

- а) максимальну потужність;
б) мінімальну потужність;
в) нормальну потужність;
г) ідеальну (теоретичну) потужність.

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

Аналіз відхилень — з'ясування причин і винуватців відхилень від норм витрат.

Відхилення від норм — різниця між величиною фактичних і нормативних витрат.

Зміна норм — різниця між новою і старою нормою витрат.

Нормативна калькуляція — розрахунок нормативної собівартості продукції.

Нормативна собівартість — собівартість продукції (робіт, послуг), що визначається до початку виробництва на підставі чинних норм.

Нормативне господарство підприємства — сукупність норм і нормативів, якими керується підприємство у своїй господарській діяльності.

Переоцінка незавершеного виробництва — перерахунок залишків незавершеного виробництва на початок місяця зі старих норм на нові у разі їх зміни.

Принцип рівності нормативів — вимога застосування одних і тих самих норм для обчислення нормативної величини всіх елементів руху витрат протягом місяця.

Сприятливе відхилення — відхилення від норм, яке справляє позитивний ефект на операційний прибуток підприємства.

Стандарт-кост — система обліку і калькулювання, що ґрунтується на жорсткому нормуванні всіх витрат і дає змогу визначити «стандартну» (нормативну) собівартість. Передбачає облік і аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних з подальшим покладанням відповідальності за несприятливі відхилення на керівництво відповідних центрів витрат.

Тема 7. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Що таке релевантна інформація?

2. Які критерії дозволяють розглядати інформацію як релевантну?
3. Назвіть основні види поточних рішень.
4. У чому полягає сутність диференціального аналізу?
5. Дайте визначення диференціальних доходів і диференціальних витрат.
6. На чому базується аналіз інформації для ухвалення рішення щодо спеціального замовлення?
7. Які дані є релевантними у процесі прийняття рішення про розширення або скорочення діяльності?
8. Поясніть послідовність дій у процесі ухвалення рішення про виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві або придбання їх на стороні.

Тести

1. Підприємство бажає замінити старе обладнання. Укажіть, які дані є релевантними для прийняття такого рішення:

- а) ліквідаційна вартість старого обладнання;
- б) можлива ціна продажу старого обладнання;
- в) накопичене зношування старого обладнання;
- г) ціна придбання нового обладнання.

Відповідь: а, б; б, в; а, г; б, г.

2. Загальні витрати на виробництво однієї комплектуючої становлять 5 грн, з яких 30 % припадають на постійні витрати. Для прийняття рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві або придбання їх на стороні величина релевантних витрат становитиме:

- а) 5 грн;
- б) 1,5 грн;
- в) 3,5 грн;
- г) 7 грн.

Відповідь: а, б, в, г.

3. Які фактори можуть виступати в ролі «обмежень»:

- а) попит на продукцію;
- б) час роботи обладнання;

- в) час роботи основного виробничого персоналу;
- г) час доставки матеріалів;
- д) усі з названих вище?

Відповідь: а, б, в, г.

4. У процесі прийняття рішення в умовах використання обмежених ресурсів для складання оптимальної виробничої програми основним релевантним показником буде:

- а) маржинальний дохід на одиницю продукції;
- б) диференціальні витрати;
- в) можливі витрати;
- г) маржинальний дохід на одиницю обмежуючого фактору.

Відповідь: а, б, в, г.

5. Якщо підприємство прийме спеціальне замовлення 1500 одиниць продукції за ціною 50 грн. за одиницю (звичайна ціна реалізації 75 грн), а витрати на виробництво одиниці продукції становлять 55 грн (з яких на змінні доводиться 80 %), то при умовах наявності вільних виробничих потужностей його додатковий фінансовий результат становитиме:

- а) прибуток у розмірі 9000 грн;
- б) прибуток у розмірі 7500 грн;
- в) збиток у розмірі 37 500 грн;
- г) збиток у розмірі 7500 грн.

Відповідь: а, б, в, г.

6. Які витрати підприємства не зміняться, якщо діяльність одного з виробничих підрозділів тимчасово припинена:

- а) прямі витрати на оплату праці;
- б) прямі матеріали;
- в) прямі накладні витрати;
- г) непрямі накладні витрати?

Відповідь: а, б, в, г.

7. Підприємство має такі дані про діяльність своїх підрозділів (грн.):

Показник	Підрозділ 1	Підрозділ 2	Підрозділ 3	Підрозділ 4
Продаж	450 000	1 200 000	450 000	900 000
Витрати	260 000	950 000	580 000	1 040 000
Прибуток (збиток)	190 000	250 000	(130 000)	(140 000)

До складу витрат кожного підрозділу входять постійні загальновиробничі витрати, розподілені на основі питомої ваги обсягу продажу кожного підрозділу. Якщо всі прямі витрати кожного підрозділу зникають у разі припинення його діяльності, то який (які) з підрозділів слід ліквідувати:

- а) підрозділ 3;
- б) підрозділ 4;
- в) підрозділ 3 і підрозділ 4;
- г) жодного з підрозділів?

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

Диференційний аналіз — метод оцінки наслідків упровадження ТІЄІ чи іншої альтернативи на підставі порівняння диференційних доходів й витрат.

Диференційні витрати — додаткові витрати, пов'язані з додатковим виготовленням або реалізацією продукції.

Диференційні доходи — додаткові доходи, отримані внаслідок зростання обсягу продажу.

Маржинальний дохід на одиницю обмежуючого чинника — маржинальний дохід, що розраховується як співвідношення маржинального доходу на одиницю продукції та значення того ресурсу, що обмежує діяльність підприємства.

Обмеження — чинники, що обмежують виробництво або реалізацію продукції.

Релевантна інформація — інформація про доходи й витрати, яка може вплинути на рішення, що приймається.

Рішення щодо спеціального замовлення — рішення щодо прийняття або відмови від одноразового замовлення на виготовлення продукції (надання послуг), за яким ціна реалізації є нижча за звичайну ціну або навіть менша за собівартість виробництва цієї продукції (виконання послуг).

Рішення щодо розширення чи скорочення діяльності — рішення, що передбачає вибір певного сегмента діяльності та проведення аналізу доцільності розширення або скорочення обсягу його діяльності

Рішення щодо виготовлення напівфабрикатів у власному виробництві чи придбання їх на стороні — рішення, що полягає у встановленні більш вигідних умов діяльності підприємства.

Рішення щодо управління в умовах обмежених ресурсів — рішення, яке передбачає розробку оптимальної виробничої програми для максимізації прибутку.

Рішення щодо ціноутворення — рішення щодо встановлення оптимальної ціни продажу за існуючих величини витрат, комбінації та обсягу продажу для досягнення задовільного рівня рентабельності.

Тема 8. Бюджетування і контроль

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Дайте визначення бюджету.
2. Що таке бюджетування? Назвіть основні етапи процесу бюджетування.
3. Назвіть основні функції бюджетів і пояснити їхню сутність.
4. Які існують види бюджетів?
5. Що таке бюджетний період? Який проміжок часу він може охопити?
6. Який бюджет називається зведеним?
7. Які бюджети входять до складу зведеного бюджету?
8. Поясніть призначення бюджету коштів.
9. В якій послідовності відбувається формування зведеного бюджету?
10. Дайте визначення гнучкого бюджету й поясніть його сутність.

11. За якими напрямками можна визначити відхилення фактичного результату діяльності від запланованого?

Тести

1. У процесі формування оперативного бюджету останнім кроком звичайно є підготовка бюджетного:

- а) звіту про фінансові результати;
- б) балансу;
- в) звіту про кошти;
- г) звіту про капітальні інвестиції.

Відповідь: а, б, в, г.

2. Кількість матеріалів, який необхідно закупити за період, буде дорівнювати бюджетній кількості використаних матеріалів:

- а) плюс заплановані кінцеві запаси матеріалів і мінус запаси матеріалів на початок періоду;
- б) плюс запаси матеріалів на початок періоду і мінус заплановані кінцеві запаси матеріалів;
- в) обидва із зазначених вище варіантів правильні;
- г) жоден із зазначених вище варіантів.

Відповідь: а, б, в, г.

3. Підприємство початок свою діяльність в 20...р. Є така інформація про його діяльність в 20...р:

Показник	Сума, грн.
Придбано товари протягом року	350 000
Залишки товарів станом на кінець року	70 000
Надійшли кошти від покупців протягом року	200 000

Відомо, що всі товари продавалися за ціною, на 40 % вищою від витрат на їхню закупівлю. Визначте сальдо дебіторської заборгованості станом на 1.12.20...р., якщо весь продаж: здійснюється в кредит і всі рахунки покупцями будуть оплачені:

- а) 50 000 грн;

- б) 192 000 грн;
- в) 250 000 грн;
- г) 290 000 грн.

Відповідь: а, б, в, г.

3. Протягом бюджетного періоду виробниче підприємство планує реалізувати в кредит готової продукції на суму 219 тис. грн. За оцінками величина коштів, що надійде від покупців, буде становитиме тільки 143 тис. грн. При цьому інших надходжень не планується. Відповідно до бюджету загальна величина всіх платежів підприємства у звітному періоді буде дорівнювати 179 тис. грн, а залишок коштів на розрахунковому рахунку повинен становити не менше 10 тис. грн. Виходячи з наведених умов, визначить, яку суму необхідно додатково залучити підприємству в бюджетному періоді:

- а) 45 500 грн;
- б) 44 500 грн;
- в) 24 500 грн;
- г) іншу.

Відповідь; а, б, в, г.

4. Гнучкий бюджет:

- а) призначений для контролю за виробничими накладними видатками, а не для контролю за прямими виробничими видатками;
- б) повинні застосовуватися для будь-якого рівня діяльності;
- в) призначений для контролю за прямими виробничими видатками, а не для контролю за виробничими накладними видатками;
- г) не можна застосовувати, коли на витрати впливає зміна обсягу діяльності.

Відповідь, а, б, в, г.

5. Основна різниця між зведеним і гнучким бюджетами полягає в тому, що:

- а) гнучкий бюджет бере до уваги тільки змінні витрати, а зведений бюджет охоплює всі види витрат підприємства;
- б) гнучкий бюджет дає менеджерам певну свободу в досягненні поставленої мети, тоді як зведений бюджет базується на постійному незмінному стандарті;

в) зведений бюджет складається для всього підприємства в цілому, а гнучкий бюджет охоплює тільки окремі підрозділи;

г) зведений бюджет складається на основі запланованого рівня діяльності, а формування гнучкого бюджету відбувається виходячи з фактичного рівня діяльності.

Відповідь: а, б, в, г.

Термінологічний словник

Бюджет — кількісний план у грошовому вимірі, підготовлений і прийнятий до певного періоду часу, який звичайно відображує заплановані на цей період величини доходів, витрат та капіталу, необхідні для досягнення поставленої мети.

Бюджет капітальних інвестицій — бюджет, що містить інформацію про заплановані капітальні інвестиції (модернізація існуючих та створення нових засобів праці) та величину коштів, необхідних для їх здійснення.

Бюджетування — процес планування, що передбачає планування майбутніх подій, і підготовка на цій основі окремих бюджетів за структурними підрозділами або функціональними сферами діяльності підприємства.

Відхилення — різниця між фактичним і бюджетним значеннями показника.

Гнучкий бюджет — бюджет, складений на підставі запланованих (нормативних) даних про доходи й витрати підприємства для фактичного обсягу реалізації.

Зведений бюджет — узагальнюючий фінансово-операційний план, що містить інформацію про майбутні операції усіх підрозділів підприємства.

Операційні бюджети — сукупність бюджетів, що відображують доходи й витрати підприємства.

Управління за відхиленнями — особлива форма обліку відхилень, за якою увага керівництва зосереджується тільки на суттєвих відхиленнях від бюджету.

Фінансові бюджети — сукупність бюджетів, що містять інформацію про заплановані грошові потоки й фінансовий стан підприємства

Тема 9. Облік і контроль за центрами відповідальності

Запитання і тести для самоконтролю

Запитання

1. Дайте визначення центру відповідальності і його типів.
2. Як і для чого складають кошторис центру витрат?
3. Як складають звіт центру витрат?
4. У чому полягають особливості складання звіту центру прибутку?
5. Особливості оцінки діяльності центру інвестицій. Основні показники оцінки.
6. Дайте визначення сегмента бізнесу, охарактеризуйте класифікацію сегментів і формування їхньої звітності.
7. Для чого обчислюються трансферні ціни?
8. Дайте коротку характеристику методів розрахунку трансферних цін.

Тести:

1. *Організація центрів відповідальності на підприємстві:*

- а) здійснюється на підставі Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»;
- б) здійснюється на підставі П (С) БО 16 «Витрати»;
- в) залежить від організаційної структури підприємства;
- г) залежить від розподілу (делегування) повноважень між різними рівнями керування.

Відповідь: а, б, в, г; а, б; в, г.

2. *Показник витрат є показником відповідальності (оцінюючим критерієм) для:*

- а) центру інвестицій;
- б) центру прибутку;
- в) центру витрат;
- г) центру доходів.

Відповідь: а, б, в, г.

3. Які з перерахованих видів витрат повністю контролюються начальником виробничого цеху:

- а) ціна за отримані цехом матеріали;
- б) орендна плата за приміщення цеху;
- в) використання сировини;
- г) електроенергія для роботи обладнання цеху;
- д) заробітна плата виробничих працівників;
- е) витрати на страхування виробничого обладнання?

Відповідь: а, б; а, б, в; в, г; в, г, д; а, б, е.

4. Для центру прибутку основним показником відповідальності (оцінюючим критерієм) є:

- а) витрати;
- б) доходи;
- в) маржинальний дохід;
- г) прибуток.

Відповідь: а, б, в, г.

5. Функціями трансферних цін є:

- а) стимулююча;
- б) розрахункова;
- в) вимірювальна;
- г) оцінююча.

Відповідь: а, б, в, г; а, б; б, в; в, г.

6. Трансферні ціни можуть формуватися на основі:

- а) ринкових цін;
- б) договірних цін;
- в) собівартості;
- г) прибутку.

Відповідь: а, б, в, г; а, б; а, б, в.

Термінологічний словник

Облік відповідальності — система обліку, що забезпечує контроль і оцінку центрів відповідальності

Остаточний дохід центру відповідальності — дохід, що залишається після вирахування з валового прибутку прямих операційних витрат центру.

Сегмент діяльності — організаційна одиниця, в межах якої регулярно порівнюються можливості з їх реалізацією по витратах, доходах і результатах.

Трансфертна ціна — умовна (розрахункова) ціна на продукцію (роботи, послуги), що передається одним підрозділом (ЦВ) підприємства іншому.

Центр витрат — підрозділ, керівник якого контролює витрати, але не контролює доходи.

Центр відповідальності — сегмент діяльності, в межах якої встановлюють персональну відповідальність менеджера за показниками діяльності, які він має контролювати.

Центр інвестицій — господарська одиниця, керівник якої контролює не тільки витрати і доходи, а й інвестиції.

Центр прибутку — підрозділ або господарська одиниця, керівник якого контролює не тільки витрати, а й доходи.

4. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ

ЗАДАЧА 1. КАЛЬКУЛЯЦІЯ СОБІВАРТОСТІ ЗА НОРМАТИВНИМ МЕТОДОМ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Нормативний метод обліку витрат на виробництво і калькуляції собівартості можна ефективно застосовувати на підприємствах з *багатосерійним і масовим типом виробництва*. Він також дозволяє використовувати дані обліку і для оперативного управління виробництвом. Суть нормативного методу полягає в наступному:

1. До початку виробничого процесу складають нормативні калькуляції на весь розгорнутий асортимент продукції за нормами, що діють на початок місяця, і нормативами.

2. Протягом звітного періоду ведуть оперативний облік зміни норм по технічно - економічних заходах, ініціаторах, об'єктах обліку витрат і об'єктах калькуляції. Виявляють, документують і враховують відхилення від норм витрати за причинами їх виникнення і винуватцями, за місцями і центрами витрат, групами виробів та іншими об'єктах калькуляції, а також за елементами і статтями витрати.

3. Фактичні витрати систематизують по об'єктах обліку з підрозділом на витрати за нормами, відхилення від норм і зміни норм.

Фактичну собівартість окремих виробів визначають шляхом підсумовування нормативної собівартості по кожній статті і сум відхилень і змін, розрахованих за груповими коефіцієнтами

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОДУКЦІЇ, ЩО ВИПУСКАЄТЬСЯ

Підприємство виготовляє обладнання, у тому числі різьбово-шліфувальні напівавтомати типу МВ-13. Верстати виготовляють в цехах основного виробництва - заготівельно - ковальському, механічному, термічному і складальному, електрообладнання виготовляють в електричному цеху Тип виробництва багатосерійний.

ОБЛІК ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

1. Облік витрат і калькуляція собівартості здійснюються централізовано в головній бухгалтерії за нормативним методом.

2. Аналітичний облік витрат на виробництво ведуть по групах і відхиленнях від норм (за умовою завдання у звітному періоді зміни норм не сталося).

3. Норми витрати на деталі встановлені за прямими витратами: витраті основних матеріалів і заробітній платі основних виробничих робітників.

4. Накладні витрати (витрати за змістом і експлуатації обладнання, загальновиробничі й адміністративно-управлінські) включають в нормативну собівартість у планових відсотках до суми заробітної плати основних виробничих робітників

5. Залишки незавершеного виробництва і брак продукції оцінюють за нормативною собівартістю

6. Поточний облік матеріалів ведуть в оптових цінах Транспортно-заготівельні витрати й націнки збутових і постачальницьких організацій враховують окремо.

7. Відхилення від норм за матеріалах і заробітній платі виявляються за допомогою документування розкрою за партіями і нарядами на додаткову оплату (умовно допускається, що інших відхилень, не врахованих первинною документацією, не було).

ВИХІДНІ ДАНІ

1. Нормативна документація подана в табл. 1.1-1.3.

Таблиця. 1.1 - Норми витрати матеріалів і заробітної плати за деталях для верстата МВ-13.

Таблиця. 1.2 - Нормативна калькуляція верстата МВ-13.

Таблиця. 1.3 - Розкриття витрат на матеріали.

2. Основна заробітна плата виробничих робітників (відрядна) на верстаті МВ-13 складає 84 942,00 грн.

У тому числі:

а) доплата за відступ від нормальних умов роботи 627,00 грн.;

б) оплата простоїв 273,00 грн..

Витрати на соціальне страхування склали 32 278,00 грн.

3. У звітному місяці списані фактичні накладні витрати на верстати:

а) загальновиробничі витрати 84 655,30 грн.

б) адміністративно-управлінські витрати 42 490,00 грн.

При цьому перевитрата проти кошторису склала:

а) по загальновиробничих витратам 1 350,00 грн.;

б) по адміністративно-управлінських витратах 640,00 грн.

Витрати на виробництво за звітний місяць по інших статтях наведені в табл.

1.4.

На інші рахунки (табл. 1.7, графи 15-16) списаний брак остаточний, витрати по браку складаються з витрат:

а) на матеріали і напівфабрикати за вирахуванням витрат всього: 2836,01 грн., у тому числі:

сталь гарячекатана (1,065 кг) 202,35 грн.;

кольорові метали (1,42 кг) 18,36 грн.

напівфабрикати власного виробництва 2 615,30 грн.

б) заробітну плату 364,49 грн.

в) відрахування на соціальне страхування 138,51 грн.

г) загальновиробничі витрати 923,00 грн.

Таблиця 1.1 - Норми витрати матеріалів і заробітної плати по деталях

для верстата МВ-13 (виписка)

№ деталі	Найменування деталі	Кількість деталей на один виріб	Марка металу	Витрати на одну деталь, кг			Ціна за 1 кг, грн.	Вартість, грн.	Зарплата виробничих робітників, грн.
				нормативна вага	чорна вага	чиста вага			
2103	Черв'як	1	40	3,450	3,50	3,40	1,90	6,46	13,50
1014	Колодка рейки	1	45	16,920	17,10	9,30	2,00	18,60	7,50
1015	Косинець	1	45	6,070	6,20	4,45	2,00	8,90	3,20
1028	Кожух	1	3	4,180	4,60	3,77	1,80	6,786	5,00
1042	Скоба	1	3	0,314	0,35	0,18	1,80	0,324	1,00

Таблиця 1.2 - Нормативна калькуляція верстата МВ-13

№ статті	Найменування статті	Поточні нормативи на один верстат, грн.	
		модель МВ-13	модель МВ-13
1	Сировина і основні матеріали	3997,50	4611,06
	у тому числі ТЗР	1200,00	1340,00
2	Купувальні напівфабрикати і вироби	8020,00	8620,00
3	Напівфабрикати власного виробництва	10 000,00	10 820,00
4	Паливо і енергія на технологічні цілі	1750,00	1850,00
5	Поворотні відходи (-)	200,00	260,00
6	Основна і додаткова заробітна плата	10 565,20	10 507,20
7	Відрахування на соціальне страхування	4014,80	3992,80
8	Витрати на утримання і експлуатацію устаткування	1800,00	2200,00
9	Загальновиробничі витрати	25 220,00	25 000,00
10	Втрати від браку	-	-
	Разом виробнича собівартість		
11	Адміністративні витрати	12 030,00	11 500,00
12	Витрати на збут	4010,00	4410,00
	Повна собівартість		

Таблиця 1.3 - Розкриття витрат на матеріали

(стаття 1 "Сировина і основні матеріали")

№ статті	Найменування калькуляційних матеріалів	Поточні нормативи витрати			
		модель МВ-13А		модель МВ-13Б	
		Кількість, кг	Сума грн.	Кількість, кг	Сума, грн.
101	Сталь гарячекатана	650,74	1200,62	650,74	1400,62
102	Сталь холоднотянута	24,40	36,49	24,40	36,49
103	Кольорові метали	6,20	67,00	8,60	93,00
104	Інші основні матеріали	-	1493,39	-	1740,92
	Разом:	-	2797,50	-	3271,03

Таблиця 1.4- Фактичні витрати на виробництво за звітний місяць по статтях калькуляції

№ статті	Найменування статті	Витрати за звітний період			
		за нормами		відхилення від норм	
		кількість, кг	сума грн.	кількість, кг	сума грн.
1	Сировина й основні матеріали у тому числі				
103	кольорові метали	151,40	2344,80	6,50	+100,80
104	інші основні матеріали	-	3200,00	-	-
108	ТЗР	-	7250,00	,	+1010,00
2	Купувальні вироби	-	39008,50	-	+13,20

3	Напівфабрикати власного виробництва	-	27807,40	-	-1911,80
4	Паливо і енергія на технологічні цілі	-	14600,00	-	1370,00
5	Поворотні відходи(-)	-	1840,00	-	-
8	Витрати на утримання і експлуатацію устаткування	-	16000,00	-	-
10	Втрати від браку	-	-	-	+1483,00
12	Витрати на збут	-	33800,00	-	+120,00

ЗАВДАННЯ

1. У розділі «Вихідні дані» наведені дані про витрати за звітний період, проте там є не вся необхідна інформація. Треба самостійно розрахувати наступне:

а) у карті розкрою №1256 (табл. 1.5) встановити результат розкрою і відхилення від поточних норм за причинами (унаслідок впливу норм, цін і фактичної витрати);

б) заповнити табл. 1.6 (карти розкроїв) і виявити відхилення за видами матеріалів.

2. Після розрахунку всіх початкових даних необхідно:

а) скласти «Відомість витрат на виробництво» верстатів типу МВ-13(таб. 1.7);

б) скласти калькуляцію звітної собівартості верстатів типу МВ-13 моделей МВ-13А і МВ-13Б (табл. 1.8)

3. Після виконання всіх калькуляційних розрахунків проаналізувати показники використання матеріалів у виробництві й відхилення за статтями витрат у звітних калькуляціях.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відхилення витрат матеріалів від поточних норм виявляють шляхом складання сигнальних документів на заміну, враховуючи результати розкрою по партіях (карти розкроїв) і інвентарним способом. На заводі застосовуються карти розкроїв на верстат по кожній деталі. Для спрощення завдання наведена виписка з карти розкрою № 1256 (табл. 1.6).

Рекомендації до заповнення табл. 1.5

Для визначення результату заміни матеріалів в карті розкрою № 1256 потрібно зіставити нормативний метод передбаченого за технологією матеріалу з витратою матеріалу, споживаного в порядку заміни. Щоб виявити вплив різних чинників, необхідно:

- різницю в нормах помножити на нормативну ціну - чинник норм;
- різницю в цінах помножити на кількість по нормативній витраті матеріалу, спожитого в порядку заміни, - чинник цін;
- різницю між фактичною і нормативною витратою матеріалу, спожитого в порядку заміни, помножити на фактичну ціну матеріалу - чинник якості розкрою.

Рекомендації до заповнення табл. 1.6

Для заповнення таблиці необхідно перенести в неї дані карти розкрою № 1256 (у перший рядок), взяти відомості про поточні нормативи з табл. 1.1 і виявити відхилення по останніх двох графах.

Рекомендації до заповнення табл. 1.7

Для визначення в «Відомості витрат на виробництво» витрати сировини й основних матеріалів потрібно встановити у витратах за звітний місяць витрату сталі гарячекатаної і холоднотягнутої за нормами і відхиленнями від норм, заповнивши для цього карти (табл. 1.5 і 1.6) розкроїв і використавши норми витрати матеріалів (табл. 1.1). Графи 8 і 10 по інших статтях заповнюються на основі розділу «Початкові дані». Графу 12 заповнюють за даними нормативної калькуляції (таблиця. 1.2), а графу 11 - за даними табл. 1.1. Всі відхилення, що мали місце в звітному місяці, списують повністю на товарний випуск.

Незавершене виробництво на кінець звітного місяця визначається таким чином незавершене виробництво плюс витрати за місяць мінус списано на товарний місяць і на інші рахунки ($H_{зпн}+3-C=H_{зпк}$)

Рекомендації до заповнення табл. 1.7

Для складання звітних калькуляцій по двох моделях верстата необхідно заповнити табл. 1.7 (окремо для кожної моделі) таким чином. Витрати по пото-

чних нормах зіставити з нормативною калькуляцією (розділ «Вихідні дані»). Відхилення визначити за допомогою індексу відхилень, обчисленого в табл. 1.7. Фактичні витрати по статтях калькуляції визначити шляхом складання алгебри витрат за нормою їх відхилень.

Таблиця 1.5 - Розкрійна картка № 1256 (виписка) Замовлення МВ-13. Деталь 2130

Витрата матеріалу	Найменування матеріалу	Марка	Профіль	Товщина, мм	Довжина, мм	Кількість нарізаних деталей	Ціна грн.	Витрата, кг			Вартість грн.
								по нормі на одиницю	на всю кількість		
									за нормою	фактично	
1. за технологією	Сталь г/к	40x	-	52	225	20	1,90	3,50	70	-	-
2. фактично спожито в порядку заміни	Сталь г/к	40x	-	53	230	20	2,00	3,70	-	73	-

Відхилення від поточних норм: за кількістю, кг

за вартістю, грн.

У тому числі:

а) за рахунок норм

б) за рахунок цін

в) за рахунок фактичної витрати

Таблиця 1.6 - Карти розкроїв

№ карти розкрою	№ деталі	Кількість деталей	Призначення витрати (виріб)	Марка сталі	Витрачено						Відхилення переви-трата(-) еконо-мія(+)		
					за поточними норма-ми			фактично					
					маса кг	ці-на,	вар-тість, грн.	маса кг	ці-на,	вар-тість, грн.	ма-са, кг	су-ма, грн	
1256	2103	8	Вер-стати МВ13	40x									
1241	1014	8		45			132,0	2,0					
1212	1015	8		45			49,6	2,0					
1345	1028	8		3			37,6	1,8					
1351	1042	8		3			2,8	1,8					
Різні	Інш.			45	4952,0		9904,1	5025,2		10050,4			
Різні	Інш.			3	126,20		227,2	154,83		278,7			
Разом сталь гарячекатана (мазкі 40x x45)													
Разом сталь холоднотягнута (М3)													

Таблиця 1.7 - Відомість витрат на виробництво і випуск верстатів типу МВ-13 - 8 шт. (МВ-13А - 4 шт.; МВ-13Б - 4 шт.)

№ статті	Найменування статті				Незавершене виробництво на початок місяця					
					за поточними нормами		зміни норм			
	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.		
1	Сировина й основні матеріали, у тому числі:						-	-		
101	сталь гарячекатана				52076,20	47523,30	-	-		
102	сталь холоднотягнута				1168,30	610,00	-	-		
103	кольорові метали				14,209	283,70	-	-		
104	інші основні матеріали				-	64172,50	-	-		
108	ТЗР				-	16801,20	-	-		
2	Купувальні напівфабрикати і вироби				-	34700,00	-	-		
3	Напівфабрикати власного виробництва				-	100905,00	-	-		
4	Паливо і енергія на технологічні цілі				-	2069,80	-	-		
5	Поворотні відходи (-)				-	-	-	-		
Всього матеріалів і напівфабрикатів за вирахуванням відходів						269065,5	-	-		
6	Основна і додаткова заробітна плата				-	8718,33	-	-		
7	Відрахування на соціальне страхування				-	3312,97	-	-		
8	Витрати на утримання і експлуатацію устатку-				-		-	-		
9	Загальновиробничі витрати				-	207682,80	-	-		
10	Втрати від браку				-	-	-	-		
Разом виробнича собівартість					-	488779,60	-	-		
11	Адміністративні витрати				-	75000,00	-	-		
12	Витрати на збут				-	20000,00	-	-		
Повна собівартість					-	581779,60	-	-		
№ статті	Витрати за звітний період				Списано на товарний випуск					
	за поточними нормами		відхилення від норм		за поточними нормами		відхилення від норм			
	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.		
1										
101										
102										
103										
104										
108										
2										
3										
4										
5										
Всього										
б										

7								
8								
9								
10								
Пр с/с								
11								
12								
Повна с/с								
№ статті	Списано на інші рахунки (брак остаточний)		Незавершене виробництво на кінець місяця		Індекс відхилення			
	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.	кількість, кг	сума, грн.		
1								
101								
102								
103								
104								
108								
2								
3								
4								
5								
Всього								
6								
7								
8								
9								
10								
Пр с/с								
11								
12								
Повна с/с								

Таблиця 1.8 - Звітна калькуляція (окремо для верстатів МВ-13А і МВ-13Б)

№ статті	Найменування статті	Витрата на одиницю виробу		
		за поточними нормами	відхилення	фактично
1	Сировина й основні матеріали, у тому числі:			
101	сталь гарячекатана			
102	сталь холоднотягнута			
103	кольорові метали			
104	інші основні матеріали			
108	ТЗР			
2	Купувальні напівфабрикати й вироби			
3	Напівфабрикати власного виробництва			
4	Паливо і енергія на технологічні цілі			
5	Поворотні відходи (-)			
Всього матеріалів і напівфабрикатів за вирахуванням відходів				
6	Основна і додаткова заробітна плата			
7	Відрахування на соціальне страхування			
8	Витрати на утримання і експлуатацію устаткування			
9	Загальновиробничі витрати			
10	Втрати від браку			
Разом виробнича собівартість				
11	Адміністративні витрати			
12	Витрати на збут			
Повна собівартість				

ЗАВДАННЯ 2. ПОЗАМОВНИЙ МЕТОД ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО І КАЛЬКУЛЯЦІЇ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Система позамовного обліку витрат і калькуляції собівартості продукції традиційно застосовується в індивідуальних і дрібносерійних виробництвах. Калькуляція собівартості проводиться на основі облік витрат на кожен індивідуальний виріб або дрібну партію виробів. Об'єктом обліку є замовлення на виготовлення виробу або на виконання певного обсягу робіт.

Відкриття замовлення здійснюється шляхом складання (виписки) спеціального документа (сповіщення, замовлення), який є, по суті, розпорядженням на виконання замовлення. Замовлення передається у виробничий підрозділ і супроводжує весь рух матеріалів до перетворення їх у готову продукцію, після

закінчення робіт замовлення закривають. Копію замовлення передають у бухгалтерію, на її підставі бухгалтерія відкриває картку аналітичного обліку витрат. З цього моменту вся первинна, технологічна і облікова документація складається з обов'язковою вказівкою шифру замовлення.

Дані, відображені в карті, повинні повністю збігатися з аналітичними даними, відображеними в первинних документах, і до тих пір, поки виробництво з цього замовлення не буде повністю закінчено, вони повинні відбиватися на рахунку 23 «Виробництво».

При позаомовного методі калькуляції облік собівартості готової продукції здійснюється за фактичною собівартістю.

Розподіл загальновиробничих витрат може виконуватися пропорційно прямим витратам, витратам часу на виконання замовлення (трудомісткості), прямій зарплаті. Найчастіше базою розподілу загальновиробничих витрат при позаомовному методі калькуляції є витрати на пряму заробітну плату.

ВИХІДНІ ДАНІ

У звітному місяці ВАТ «Завод «Екіпаж» виготовив дві партії пластикових вікон за індивідуальними кресленнями за замовленнями № 204 (18 шт., замовлення отримане 05.02, роботи закінчені 25.03) і № 205 (12 шт., замовлення отримані 07.02, роботи закінчені 31.03). Використовуючи дані табл. 2.1, 2.2 і 2.3, скласти:

- 1) картки обліку витрат на виробництво (табл. 2.4);
- 2) відомість розподілу загальновиробничих витрат і витрат на управління і збут (табл. 2.5);
- 3) розрахунок собівартості забракованої продукції (табл. 2.6);
- 4) звітні калькуляції на виконанні замовлення № 204 і № 205 (табл.2.7).

На підприємстві загальновиробничі витрати й витрати на управління і збут розподіляють між замовленнями і забракованою продукцією пропорційно до основної заробітної плати виробничих робітників. Загальновиробничі витрати за місяць склали 1728,52 грн., витрати на управління і збут - 2214,21 грн.

Таблиця 2.1- Залишки незавершеного виробництва на початок місяця

Статті витрат	Замовлення		Разом
	№ 204	№ 205	
1. Матеріали й напівфабрикати	536,69	598,61	1135,29
2. Поворотні відходи	41,28	61,92	103,2
3. Основна зарплата виробничих робітників	849,5	629,36	1478,86
4. Додаткова зарплата виробничих робітників	135,17	106,20	241,37
5. Відрахування на соціальне страхування	364,33	243,18	607,51
6. Загальновиробничі витрати	176,82	170,34	347,16
7. Витрати на управління і збут	125,6	117,42	243,02

Таблиця 2.2 - Виписка з відомості розподілу матеріальних витрат і витрат на оплату праці за звітний місяць

Статті витрат	Замовлення		Разом
	№ 204	№ 205	
1. Матеріали й напівфабрикати	1699,49	1895,58	3595,07
2. Поворотні відходи	130,73	196,10	326,83
3. Основна зарплата виробничих робітників	2800,84	1992,97	4793,81
4. Додаткова зарплата виробничих робітників	428,03	336,32	764,35

Таблиця 2.3 - Вартість браку продукції

Статті витрат	Замовлення		Разом
	№ 204	№ 205	
1. Матеріали й напівфабрикати	85,00	42,50	127,50
2. Поворотні відходи	39,25	21,12	60,37
3. Додаткова зарплата виробничих робітників	3,95	2,63	6,58
4. Вартість матеріалу, отриманого від демонтажного браку	35,70	14,18	49,88

Таблиця 2.4 - Картка обліку витрат на виробництво

	Матеріали і напівфабрикати	Поворотні відходи	Основна зарплата	Додаткова зарплата	Відрахування на соціальне страхування	Загально виробничі витрати	Витрати на управління і збут	РАЗОМ
Залишок на початок звітнього періоду								
Витрати на звітний період								
Разом витрат								
Списано на собівартість								
а) браку								
б) готових виробів								

Таблиця 2.5 - Відомість розподілу загально виробничих витрат і витрат на управління і збут

№ замовлення	Основна заробітна плата	Витрати	
		згально виробничі	на управління і збут
№			
№			
№ (браку)			
№ (браку)			
Разом			
Коефіцієнт розподілу			

Таблиця 2.6 - Розрахунок собівартості забракованої продукції

Статті витрат	Замовлення		Разом
	№ 204	№ 205	
1. Матеріали й напівфабрикати			
2. Основна зарплата виробничих робітників			
3. Додаткова зарплата виробничих робітників			
4. Відрахування на соціальне страхування			
5. Загально виробничі витрати			
6. Витрати на управління і збут			
Собівартість браку			
Вартість браку за ціною використання			
Втрати від браку			

Таблиця 2.7- Звітна калькуляція

по виробу за замовленням _____

кількість _____

Статті витрат	Сума
1. Матеріали і напівфабрикати	
2. Поворотні відходи	
3. Основна зарплата виробничих робітників	
4. Додаткова зарплата виробничих робітників	
5. Відрахування на соціальне страхування	
6. Загальновиробничі витрати	
7. Витрати на управління і збут	
8. Втрати від браку	
Собівартість виробу	

ЗАВДАННЯ 3. ПОПЕРЕДІЛЬНИЙ МЕТОД ОБЛІКУ ВИТРАТ НА ВИРОБНИЦТВО І КАЛЬКУЛЯЦІЇ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Попередільний метод обліку використовується в серійних виробництвах на безперервній основі для обліку витрат на виготовлення окремого виду ідентичної продукції, де недоцільно вести облік витрат по кожному окремому зразку продукції.

При використанні попередільного методу калькуляції фактична собівартість готової продукції у момент завершення її виготовлення невідома. Тому поточний облік її у вартісному (сумовому) вираженні ведуть в так званих облікових цінах, тобто за нормативною (плановою) собівартістю. За підсумками звітного періоду складають звітну калькуляцію одиниці продукції, на підставі якої проводять коректування даних поточного обліку.

Основою для калькуляції собівартості попередільним методом є виробничий звіт, в якому вказують кількість проведених напівфабрикатів і кількість напівфабрикатів у виробництві в перерахунку на готовий напівфабрикат, виходячи із ступеня (коефіцієнта) готовності. Коефіцієнт готовності визначається умовно.

Виробничий звіт не є обов'язковим для підприємств, але часто використовується ними для зручності контролю за витратами виробництва і для підвищення якості аналізу. Його метою є обчислення собівартості еквіваленту одиниці готової продукції відносно чотирьох видів виробничих витрат: 1) прямих матеріальних витрат; 2) прямих витрат на оплату праці; 3) інших прямих витрат; 4) загальновиробничих витрат, що входять у вартість продукції.

Виробничий звіт складається з двох частин. Перша частина призначена для встановлення собівартості еквівалента одиниці готової продукції, друга частина - для розподілу всіх виробничих витрат між одиницями продукції, переданими в другий переділ виробництва, і тими, роботи по яких були розпочаті в поточному звітному періоді, але які залишилися у процесі виробництва на кінець цього звітного періоду (табл. 3.1 і 3.2).

Використання методу FIFO означає, що при складанні виробничого звіту вважається, що зі всієї кількості зразків готової продукції, виробництво яких було завершено протягом липня (в одному переділі виробництва), першими були виготовлені ті її одиниці, які на початок звітного періоду знаходилися у процесі виробництва, і, тільки потім ті одиниці, виробництво яких було розпочате і завершено протягом цього звітного періоду.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА І ПРОДУКЦІЇ, ЩО ВИПУСКАЄТЬСЯ

Підприємство ВАТ «Квас України» відноситься до сфери харчової промисловості. Тип виробництва - серійне виробництво, здійснюване на безперервній основі. Технологія виробництва квасу різних торговельних марок в цілому ідентична і складається з двох фаз виробництва - переділів, кожен з яких послідовно проходить продукція в період свого виготовлення. Основним видом продукції підприємства є квас марки «Золотий колос», з виготовленням якого пов'язані два цехи основного виробництва.

На першому переділі (у цеху № 1) у спеціальні ємкості (резервуари) засипають у необхідній кількості сировину (до її складу входять жито, ячмінь,

дріжджі, цукор та інші компоненти), яку, потім заливають зверху водою і залишають для бродіння. Для цієї фази виробництва важливу роль відіграє створення певних температурних умов, оскільки якість квасу безпосередньо залежить від якості процесу бродіння. Тому приготована суміш повинна піддаватися обробці на першому переділі три доби (72 години) відповідно до технологічних вимог. Після закінчення вказаного часу суміш, що перебродила, фільтрують і додають смакові добавки, консерванти та інші харчові компоненти, після чого майже готовий продукт передають в другий переділ для подальшої обробки і завершення виробництва.

У другому переділі (у цеху № 2) квас утримують протягом ще 8 годин, охолоджують і за допомогою спеціальних апаратів розливають в півторалітрові пляшки, кожна з яких потім закручують. Пляшки розфасовуються в тарні ящики і відвозяться на склад готової продукції для реалізації.

Схематично технологія виробництва квасу подана на рисунку.

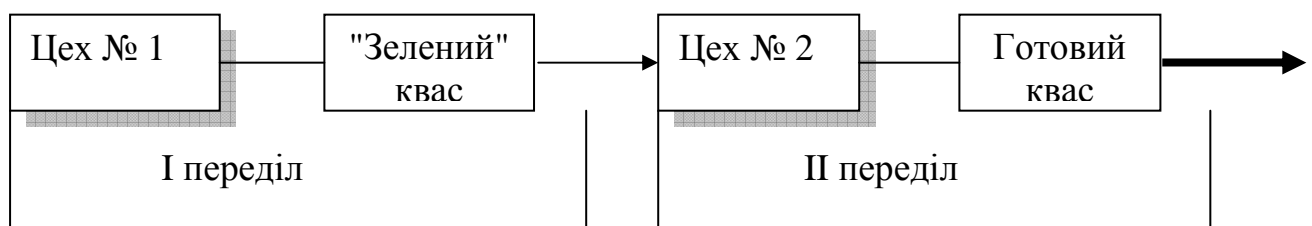

Рис.3.1 – Виробництво квасу: технологія двох переділів

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ

Оскільки ВАТ «Квас України» відноситься до підприємств з безперервним характером виробництва, то воно використовує попередільний метод обліку витрат і калькуляції собівартості продукції. При цьому вартість усіх виробничих (прямих і накладних) витрат за звітний період ділиться на загальну кількість одиниць готової продукції, виготовлених протягом цього звітного періоду, для отримання вартості одиниці продукції. Безперервність технологічного процесу вимагає для обліку уважного відношення до залишків незавершеного виробництва (адже саме вони роблять значний вплив не тільки на визначення вартості всією випущеної упродовж звітного періоду продукції, але також і на формування ціни одиниці продукції).

Для попереднього методу обліку витрат на виробництво принципово важливим є визначення:

- 1) фізичної кількості одиниць продукції, виробництво яких було розпочате протягом звітного періоду;
- 2) фізичної кількості одиниць продукції, виробництво яких було завершено протягом звітного періоду;
- 3) фізичної кількості одиниць продукції, що залишилися у процесі виробництва на кінець звітного періоду.

Фізична кількість одиниць продукції у ВАТ «Квас України» виражається у пляшках різної ємкості (для квасу марки «Золотий колос» - це пляшки ємкістю 1,5 літра). Вибір підприємством цього показника обумовлений видом продукції і способом її реалізації.

Оцінка запасів при їх відпуску у виробництво, згідно з обліковою політикою даного підприємства, здійснюється з використанням тільки одного методу - FIFO.

Для обліку витрат бухгалтерія ВАТ «Квас України» використовує два субрахунки до рахунку 23 «Виробництво»: 231 «Виробництво/перший переділ» - для обліку витрат, що мають місце в першому переділі, і 232 «Виробництво/другий переділ» - для обліку витрат, здійснюваних у другому переділі.

Смакові добавки й консерванти, які додають на початку технологічного процесу другого переділу (після фільтрації сировини), так само, як і тара (пляшки), в яку здійснюється розлив квасу, є прямими матеріальними витратами другого переділу

ВИХІДНІ ДАНІ

За звітний місяць візьмемо липень 200X року. За станом на 1 липня 200Xр. в незавершеному виробництві (перший переділ) знаходилося 14 тонн сировини для виготовлення квасу марки «Золотий колос». Вартість 1 тонни цієї сировини - 400 грн. У цілому за технологією виробництва для виготовлення 1000 пляшок цієї марки квасу треба використовувати 500кг початкової

сировини (ячмінь, цукор, смакові добавки та ін.), обробка якої послідовно завершується на обох переділах (у цехах № 1 і 2).

На 1 липня 200Xр. дебетове сальдо субрахунку 231 «Виробництво/ перший переділ» складало 11 200 грн., з них:

- а) 5 600 грн. - вартість 14 тонн сировини для виготовлення квасу, який знаходиться в першій фазі виробництва;
- б) 2 400 грн. - прямі витрати на оплату праці й соціальні заходи;
- в) 3 200 грн. – загальновиробничі витрати (розподілені).

Залишків продукції, виробництво яких ще не закінчене у другій фазі обробки, за станом на 1 липня 200Xр., не було (тобто субрахунок 232 «Виробництво/ другий переділ» = 0).

Протягом липня: на першому переділі було розпочато виробництво ще 84000 пляшок квасу (це означає, що для їх виробництва було відпущено 42 тонни сировини), а в другий переділ було передано для фільтрації і закінчення виробництва 37,8 тонн сировини для подальшого виробництва 75 000 пляшок квасу «Золотий колос».

Менеджер з виробництва підприємства ВАТ «Квас України» визначив, що на початку липня квас, виробництво якого не було завершено, знаходився у першій фазі виробництва 36 годин. Крім того, він з'ясував, що на кінець липня продукція, виробництво якої ще не закінчене в першому переділі, знаходилася на стадії 30% завершеності (тобто перебувала у виробництві 21,6 години)

На основі даних аналітичного обліку відомо, що витрати з оплати праці (включаючи витрати на соціальні заходи) і загальновиробничі витрати склали в першому переділі, за липень 200X р. 58 016 грн., у тому числі:

- а) 10 878 грн. - прямі витрати на оплату праці й соціальні заходи;
- б) 47 138 грн. – загальновиробничі витрати.

У другому переділі витрати за липень 200X р. склали 30 072 грн., з них:

- а) 14 420 грн. - прямі матеріальні витрати;
- б) 9 632 грн. — прямі витрати на оплату праці й соціальні заходи;
- в) 6 020 грн. — загальновиробничі витрати.

Протягом липня було випущено 70 600 пляшок квасу «Золотий колос». Менеджером з виробництва було підраховано, що одиниці продукції, які залишилися в незавершеному виробництві були на стадії завершеності 25% від прямих витрат на оплату праці (включаючи соціальні заходи) і загальновиробничих витрат (2 години технологічного часу другого переділу), а також на стадії 15-% завершеності щодо прямих матеріальних витрат, що виникли в другому переділі.

ЗАВДАННЯ

У завданні потрібно:

- 1) використовуючи інформацію, представлену в умові завдання, скласти виробничий звіт підприємства ВАТ «Квас України» за липень 200X р., по першому переділу (табл. 3.1);
- 2) визначити собівартість продукції, переданої в липні в другий переділ, а також собівартість одиниці продукції, виробництво якої було завершено в першому переділі;
- 3) у табл. 3.2 скласти виробничий звіт підприємства по другому переділу за той же звітний період (за липень 200X р.)
- 4) визначити собівартість продукції, завершеної в липні в другому переділі, і собівартість однієї пляшки квасу, випущеної з виробництва;
- 5) відобразити на рахунку бухгалтерського обліку всі господарські операції, що мали місце в звітному періоді, і суми по них.

Форми виробничих звітів підприємства ВАТ «Квас України» представлені: по першому переділу - в табл. 3.1; по другому переділу - в табл. 3.2 Для зручності відображення господарських операцій підприємства за липень 200X р. необхідно використовувати табл. 3.3.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У розділі «Вихідні дані» подані дані про витрати підприємства за звітний період. Але там є не вся інформація, необхідна для вирішення поставлених завдань. Тому при складанні виробничих звітів слід здійснити додаткові розрахунки (отримати додаткову інформацію), методики яких наведені далі.

1. Рекомендації до виконання вимоги 1

Для правильного визначення ступеня завершеності продукції (таблиця. 3.1), що знаходиться у процесі виробництва, в першу чергу необхідно звертати увагу на особливості найтехнологічнішого процесу. На нашому підприємстві сировина повністю витрачається на початку першої фази виробництва (прямі матеріальні витрати). У той же час прямі витрати на оплату праці (включаючи витрати на соціальні заходи) і загальновиробничі витрати рівномірно переносяться на собівартість продукції протягом усього циклу першого переділу. Наприклад, якщо взяти моменти часу з початку виробництва - 12 годин, 24 години і 36 годин, то для всіх цих відрізків часу ступінь завершеності продукції відносно матеріальних витрат буде однаковою і складе 100%. По відношенню ж до величини прямих витрат на оплату праці (включаючи витрати на соціальні заходи), а також до розміру загальновиробничих витрат, ступінь завершеності продукції буде однаковою і, відповідно, складе — 1/6, 1/3 і 50 %.

Кількість одиниць продукції, виробництво яких було розпочате і завершене протягом липня (табл. 3.1), згідно з методом FIFO можна розрахувати за формулою:

$$Г_{пн.з.-П з.-НЗПн.}, \quad (3.1)$$

де $Г_{пн.з.}$ – кількість одиниць продукції, виробництво яких було розпочате і завершене протягом поточного звітного періоду;

$П з.$ - загальна кількість одиниць продукції, виробництво яких було завершене протягом поточного звітного періоду;

$НЗП н.$ - кількість одиниць продукції, що знаходилися в незавершеному виробництві на початок поточного звітного періоду.

Щоб визначити кількість пляшок квасу, що знаходилися на кінець місяця в першій фазі виробництва (таблиця. 3.1, стор. 7), потрібно використовувати наступну формулу.

$$НЗП_{к.м.} = НЗП_{н.м.} + 3 м. + ГП_{м.}, \quad (3.2)$$

де НЗП к.м. - фізична кількість одиниць продукції (пляшок квасу) в незавершеному виробництві на кінець поточного звітної періоду (липня), виробництво яких ще не закінчене;

НЗП н.м. - фізична кількість одиниць продукції в незавершеному виробництві на початок місяця, виробництво яких ще не закінчено;

З м. - фізична кількість одиниць продукції, виробництво яких було розпочате протягом поточного звітної періоду;

ГП м. - фізична кількість одиниць продукції, переданих у другу фазу переробки на кінець поточного звітної періоду.

У рядку 9 таблиць 3.1 показують суму рядків 6 і 7, яка повинна збігатися із сумою, показаною в рядку 4. Якщо вони не збігаються, то це свідчить про помилку в обліку.

Еквівалент кількості одиниць готової продукції (далі - ЕКОГП) використовують для оцінки продукції з різними ступенями завершеності (табл. 3.1, с. 10). Він втілює в собі фактичні витрати звітної періоду, пов'язані з виробництвом продукції, що має різний ступінь завершеності, яка умовно переведена у витрати, які треба здійснити для виготовлення певної кількості готової продукції, із ступенем завершеності 100 %, за даний звітний період.

Еквівалент кількості одиниць готової продукції (ЕКЕГП) (рядок 10) визначають за формулою:

$$\text{ЕКОГП} = \text{НЗП н.} \times \text{П з.} + \text{П н.з.} + \text{П до.} \times \text{СЗ}, \quad (3.3)$$

де НЗП н. - кількість одиниць продукції у виробництві на початок звітної періоду;

П з. - партія продукції, яка була завершена в поточному звітному періоді;

П н.з. - кількість одиниць продукції, виробництво яких було розпочате і закінчене протягом звітної періоду;

П до. - кількість одиниць продукції у виробництві на кінець звітної періоду;

СЗ - ступінь завершеності цих одиниць (П до.).

ЕКОГП розраховують окремо для прямих матеріальних витрат, для прямих витрат на оплату праці (включаючи витрати на соціальні заходи) і для загальновиробничих витрат

У рядку 11 табл. 3.1 показують фактичні виробничі витрати за липень по першому переділу виробництва, які беруть з реєстрів аналітичного обліку.

Собівартість еквіваленту одиниці готової продукції (табл. 3 1, рядок 12) (далі - СЕОГП) розраховують діленням виробничих витрат на ЕКЕГП (окремо для кожного виду витрат).

Якби виробничий процес складався з однієї фази виробництва, то отримана таким чином собівартість була б собівартістю готової продукції, виготовленої за звітний період. Для визначення фактичної собівартості всієї продукції, яка була випущена з виробництва, з урахуванням того, що підприємство використовує метод FIFO, а ціни на однакові матеріали в червні й в липні можуть бути різними, необхідно провести розподіл всіх фактичних витрат, що складаються з вартості незавершеного виробництва на початок липня, і витрат, понесених протягом липня, між зразками продукції, які були передані в наступну фазу переробки, і одиницями, які залишаються у процесі виробництва на кінець квітня, потрібна друга частка виробничого звіту.

2. Рекомендації до виконання вимоги 2

Щоб знайти вартість продукції (Ц) і собівартість одиниці продукції (СОП), виробництво якої було завершено в першому попереділі виробництва, слід провести такі розрахунки:

$$\text{Ц} = \text{стор. 21} + \text{стор. 22} + \text{стор. 23}$$

$$\text{СОП} = \text{Ц} / \text{ГПн.з.}$$

Собівартість одиниці продукції може збігатися або не збігатися з собівартістю еквівалента одиниці готової продукції. Це залежить від того, чи мала місце зміна цін на однакові запаси, чи змінювалася величина заробітної плати працівникам та ін. (тоді вони можуть не збігатися). У такому разі справжню фактичну собівартість продукції, яка була передана в другий переділ або випущена з виробництва, показує СОП.

3. Рекомендації до виконання вимог 3 і 4

При складанні виробничого звіту в другому переділі використовують току ж методика, що і в першому переділі. Але слід враховувати, що в загальну вартість виробництва другого переділу входить вартість сировини, переданої з першого переділу.

Вартість продукції і собівартість одиниці продукції в другому переділі розраховують аналогічно першому переділу, проте це вже буде вартість всього обсягу виробленого в липні квасу «Золотий колос» і собівартість однієї його півтора літрової пляшки.

4. Рекомендації до виконання вимоги 5

При складанні бухгалтерських записів використовують План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Рахунок 8 класу на підприємстві ВАТ «Квас України» не використовують.

Загальновиробничі витрати можуть відноситися на собівартість продукції як за фактичним значенням, так і за заздалегідь розрахованим. У даному випадку для спрощення розрахунків використовуємо тільки фактичні значення загальновиробничих витрат.

Нагадаємо, що необхідно зробити бухгалтерський запис по відображенню передачі продукції, виробництво якої завершено в першому переділі виробництва, в другий переділ.

Таблиця 3.1 – Виробничий звіт, метод FIFO, перший переділ; липень 200 X р.

№ рядка	І частина. Визначення собівартості еквівалента одиниці готової продукції				
	Показники	Кількість кvasу, в пляшках	Еквівалент кількості одиниць готової продукції		
			прямі матеріальні витрати	прямі витрати на оплату	загальновиробничі витрати
A	B	C	D	E	F
1	Кількість одиниць продукції в незавершеному виробництві на початок липня, у тому числі:		-	-	-
2	із ступенем завершеності	-			
3	Виробництво продукції, розпочате в липні		-	-	-
4	Всього (рядок .1 + рядок .3)		-	-	-
5	Одиниці продукції оброблені на цьому переділі й передані в другий переділ, у тому числі:				
	а) ті, що знаходилися в незавершеному виробництві на початок липня, з них:				
	партія, повністю завершена в липні	-			
	б) ті, виробництво яких було розпочате і закінчене протягом липня				
6	Всього (рядок 5а) + рядок 5б))		-	-	-
7	Продукція, що залишилася в незавершеному виробництві на кінець липня, у тому числі				
	із ступенем завершеності	-			
8	Всього (стр.6 + стр.7)		-	-	-
9	Еквівалент кількості одиниць готової продукції (ЕКЕГП)	-			
10	Виробничі витрати за липень				
11	Собівартість еквівалента одиниці готової продукції (СЕОГП) (рядок. 10/рядок9)				
12	СЕОГП, в цілому (сума 11D + 11E + 11F)				

II частка. Розподіл усіх виробничих витрат між одиницями продукції, грн.					
	Витрати	Сума витрат	Прямі матеріальні витрати	Прямі витрати на оплату праці і соц. заходи	Загальні виробничі витрати
13	В одиницях продукції, що відноситься до незавершеному виробництву на початок липня				
14	Здійснені для виробництва продукції в липні				
15	Всього (ряд. 13 + ряд. 14)				
16	Які відносяться до одиниць продукції, переданих у другий переділ, у тому числі:				
	а) із складу незавершеного виробництва на початок липня				
	б) здійснені для завершення продукції, яка знаходилася в незавершеному виробництві на початок липня				
	в) які відносяться до одиниць продукції, виробництво яких було розпочате і завершене в липні				
17	Які відносяться до продукції, що залишилася у складі незавершеного виробництва на кінець липня				
18	Всього (ряд. 16а) + ряд. 16б) + ряд. 16в) + ряд. 17)				

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік/ Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Чижевська, Н. В. Герасимчук. -Житомир: ЖІТІ, 2000. -416 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. –К.:Лібра, 2003.-704 с.
3. Друри К. Введение в управленческий и производственный учет. -М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. - 784 с.
4. Карпова Т. П. Управленческий учет: Учебник для ВУЗов. - М.: ЮНИТИ, 2001. - 350 с.
5. Партиг.О., Загородній А.Г. Управлінський облік: Навч. посібник - К.:Знання, 2007. -303 с.
6. Энтони Р., Рис Дж. Учет: ситуации и примеры / Пер. с англ. - М.: Финансы и статистика, 1993. - 558 с.
7. Яругова А. Управленческий учет: опыт экономически развитых стран. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 238 с.

ДОДАТКОВА

8. Друри К. Учет затрат методом стандарт-кост / Под ред. Н.Д. Эриашвили.-М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. - 182 с.
9. Николаева С.А. Особенности учета затрат в условиях рынка: система "директ-костинг": теория и практика.-М.: Финансы и статистика, 1993.-60 с.
- 10.Скоун Т. Управленческий учет / Пер. с англ. Под ред. Н. Д. Эриашвили. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997 . - 179 с.
- 11.Лебедев В. Г. Управление затратами на предприятии: Учебник / В. Г. Лебедев, Т. Г. Дроздова, В.П. Кустарев; под общ. ред. Г. А. Краюхина. - СПб.: Изд. дом "Бизнес-пресса", 2000. - 278 с.
- 12.Управленческий учет / Под ред. В. Паляя и Р. Вандер Вила. - М.: ИНФРА-М, 1997.-480 с.
- 13.Управленческий учет / Под ред. А. Д. Шеремета. - М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2000.-512 с.
- 14.Сайт АФ "АКТИВ-АУДИТ-
http://www.aktyv-audyt.com/index.php?option=com_content&task=view&id=33&Itemid=29

Навчальне видання

Методичні вказівки до самостійної роботи з курсу «УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК» (для студентів 5 курсу заочної форми навчання за напрямом 6.030509 «Облік і аудит», слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»).

Укладачі: Петрова Валентина Федорівна,
Андренко Олена Анатоліївна

Редактор: М. З. Аляб'єв

План 2008, поз. 86 М

Підп. до друку 24.06.2008 р.	Формат 60×84 1/16
Друк на ризографі.	Ум. друк. арк. 3,0
Зам. №	Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 731 від 19.12.2001